

Tanja Oblak Črnič

Scenariji šolskega vsakdana med epidemijo s perspektive otrok

Povzetek: Med nedavno epidemijo covida-19 se je svet šole intenzivno in nenapovedano »preselil« v sfero doma, ki se je posledično intenzivneje spojila s sfero vzgoje, izobraževanja in dela. V članku se sprašujemo, kakšna razmerja v vsakdanjem življenju otrok so prinesle okoliščine, pogojene z epidemično stvarnostjo, in kakšne scenarije šolskega vsakdana so ob intenzivni digitalizaciji pouka vzpostavili otroci. S pomočjo spletne pilotne raziskave na priložnostnem vzorcu osnovnošolskih otrok (od 4. do 7. razreda) skušamo prikazati doživljanje digitalizacije pouka, identificirati odzive otrok ter morebitne razlike med njimi. Ker gre za pilotno poizvedbo med zgodnjo fazo epidemije, je razprava primerna zgolj kot eksploracija (p)osebnih pogledov otrok na digitalni šolski vsakdan. Študija med drugim kaže, da so se anketirani otroci na pouk na daljavo relativno pozitivno odzvali, hkrati pa detektirali pomanjkljivosti in rešitve. Ključno omejitev izoliranega vsakdana so zaznali tako v odsotnosti fizičnih stikov kot preprežvi mobilnosti zunaj doma. Doživljanje pouka na daljavo znotraj še tako homogene skupine otrok pa je pokazalo na pet ločenih scenarijev – od splošnega nezadovoljstva in konkretizacije ovir ob pouku na daljavo do navdušenosti nad nastalo situacijo – pri čemer je večja obremenjenost s šolskimi obveznostmi deloma bolj prizadela dekleta kot dečke, ki so večjo avtonomijo izrazili tudi pri preživljanju prostega časa.

Ključne besede: digitalizacija pouka, vsakdanje življenje, učenje na daljavo, digitalne tehnologije, osnovnošolski otroci, epidemija covida-19

UDK: 37.091.2

Znanstveni prispevek

Dr. Tanja Oblak Črnič, redna profesorica, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Kardeljeva ploščad 5, SI-1000 Ljubljana, Slovenija; e-naslov: tanja.oblak@fdv.uni-lj.si

Uvod

Fizična izolacija, odsotnost druženja, umik prostočasnih dejavnosti, ki jih otrokom ponujajo šola, ter dejavnosti zunaj nje so ob vladnih ukrepih, sprejetih med epidemijo bolezni covid-19, prestrukturirali otroški vsakdan. Običajne prakse in vanje vpeti ritmi, norme ter pravila so se preprosto ustavili: zjutraj ni bilo treba v šolo, pri pouku ni bilo šolskega zvonca, prav tako ne strukturiranih odmorov, malice ali kosila in vrnitve domov. Stike z vrstniki in učiteljsko skupnostjo je nadomestilo sobivanje z ožjimi družinskimi člani, pouk na daljavo pa je otroke znotraj družinskih okoljih tudi fizično repozicioniral. Zaradi sočasnega »dela in šole od doma« so člani gospodinjstev na novo premišljali stare rutine in jih nemalokrat (pre)oblikovali. V ospredje niso stopile le prostorske omejitve, temveč tudi nova stratifikacijska razmerja na ravni dostopa do tehnologij in njihovega poznavanja. Enako velja za spopadanje otrok s šolskimi obveznostmi in poukom na daljavo. Prednost so imela gospodinjstva z boljšimi prostorskimi možnostmi in tehnično bolje opremljena, saj je oddaljeni pouk trčil tudi v službene obremenitve staršev. Družinska okolja so se tako znašla v ekstremnih okoliščinah: klasične funkcije skrbništva, čustvene opore, intimnosti in prostega časa so nadgradili procesi dela in učenja, kar je pretreslo družinske vloge ter tudi interno in eksterno komunikacijsko kulturo družin. Ta se je, kot bi rekla Heep in Hasebrink (2018), še globlje mediatizirala.

Preplet novih praks v zasebni sferi kot posledica hkratnega šolanja in dela od doma omogoča identifikacijo raznolikih možnosti za prestrukturiranje družinskega življenja. Izolacija z onemogočenjem neposrednih stikov z vrstniki in bližnjimi pa ponuja uvid tudi v spremljajoče scenarije otroškega vsakdana: omogoča identifikacijo pomena medosebnih odnosov in preživljanja prostega časa v kontekstu, ko postane tehnologija nujni vmesnik, da se ti sploh vzpostavijo. »Biti on-line« iz predepidemične faze, ki je vsaj za otroke običajno manj zaželeno (Turkle 2011), predvsem pa visoko regulirano (Livingstone 2018), saj pogosto nastopa kot mehanizem za discipliniranje (Buckingham 2003), se je med epidemijo spremenilo v »biti on-line na zahtevo«. Pouk na daljavo namreč ni bil izbira, temveč uredba, ki so se ji učenci morali prilagoditi.

Vdor zunanjega sveta prek različno mediatiziranih komunikacijskih sistemov v udomačene prostore doma seveda ni novost (Morley idr. 1992), vendar je epidemični kontekst specifičen: običajno »prazno sfero doma«¹ so nepričakovano kolonizirali zunanje norme in šolska pravila ter z njimi povezani družbena razmerja in forme delovanja. Izobraževalne ustanove doslej še niso bile zaprte, učni proces pa tako vseobsežno še ni potekal »na daljavo«. Gledano s perspektive otrok, se je šola nenapovedano »preselila« v sfero doma, ta pa se je posledično spojila z drugimi praksami, ki jih učenci predhodno niso izkusili. Vprašanje zato je, kakšna »spregledana razmerja« (Ule 2009) v vsakdanjem življenju otrok so povzročile okoliščine, pogojene z epidemično stvarnostjo, in kakšne »scenarije vsakdana« so ob pospešeni digitalizaciji in prepletanju šolskih obveznosti s funkcijami doma vzpostavili otroci.

Za raziskovanje mediatiziranih aktivnosti otrok v času epidemične izolacije se zdi primeren pristop »radikalnega kontekstualizma«, ki ga je v študije občinstva za opisovanje »kalejdoskopa vsakdanjega življenja« vpeljala že Janice Radway (1988, str. 366). Pristop zajema analizo aktivnosti kot »prepleta raznolikih nizov praks, medijskih in kulturnih form, ki generirajo bogato simbolno tapiserijo vsakdana na način, ki je do neke mere načrtovan, hkrati pa povsem slučajen« (Livingstone in Drotner 2008, str. 6). V tem okviru se sprašujemo, kako je »kolonizacija zunanjega sveta« predrugačila vidike šolskih obveznosti, poteka pouka in (so)bivanja v sferi doma. Ožje gledano pa nas zanima, kako so se otroci v prvih dneh šolanja na daljavo počutili, kako so se soočali s šolskimi obveznostmi in kakšne scenarije pouka na daljavo so prakticirali.

Otroških izbir ne razumemo kot praks *per se*, temveč kot skupek raznolikih možnih scenarijev šolskega vsakdana, kjer po Lindgrenu (2017) razlikujemo vsaj tri možne izide: digitalno imitacijo, digitalno nadgradnjo ali digitalno transformacijo. Prakse otrok dojemamo torej kot aktivne odzive na dano situacijo, ki se med seboj razlikujejo glede na možne učinke: digitalna imitacija odseva zgolj kopije obstoječih analognih praks, digitalna nadgradnja kaže na njihove podkrepitve, medtem ko je digitalna transformacija inovativen scenarij preobrazbe, ki onstran digitalnega ne obstaja. Vprašanje je, katere scenarije pouka na daljavo so prakticirali otroci, ko so se prvič soočili z zahtevami in pravili šolanja od doma.

Zaradi empirično omejenih možnosti raziskovanja med epidemijo se tukajšnja razprava nanaša na deskriptivne rezultate spletne anketne raziskave, katere namen ni pojasniti izpeljana razmerja, temveč zgolj tematizirati odzive otrok v specifičnem kontekstu. S pomočjo pilotne raziskave na manjšem priložnostnem vzorcu osnovnošolskih otrok (od 4. do 7. razreda) skušamo namreč prikazati percepcije otrok in njihove odzive na zgodnjo fazo pouka na daljavo. Izkušnje otrok s spremenjenimi oblikami dela smo razdelili glede na identificirane probleme, ki so jih pri tem izpostavili, vsaki kategoriji pa pripisali ustrezen scenarij. Predlogi tako odražajo ključne detekcije ovir spremenjenega načina učenja, vprašanje pa je, kako raznolike (ali ne) scenarije sta spodbujala kontekst epidemične izolacije in prehod klasičnega pouka na novi sistem poučevanja na daljavo. Ker gre za pilotno

¹ Gre za časovni okvir vsakdana, kjer so šolajoči se otroci v šolah, zaposleni starši pa običajno na delovnih mestih. Zaradi izolacije se je običajno prazen dom napolnil z novimi ritmi in pravili, ki so jih določili tako pritiski dela kot tudi pouka na domu.

poizvedbo v času zgodnje faze epidemije, ko so se izobraževalne ustanove ravno zaprle, hkrati pa trajnejše smernice poteka izobraževanja še niso bile v celoti jasne, je naša študija primerna predvsem kot zgodnja eksploracija (p)osebnih pogledov otrok na nastalo situacijo digitalnega šolskega vsakdana.

Raznoliki digitalni scenariji: imitacija, okrepitev ali transformacija obstoječih praks

Medijske študije predpostavljajo, da je identifikacija identitetnih vzorcev in družbenih razmerij v kulturi nenehne prisotnosti in medsebojne povezanosti, ki jo dandanes prek lastnih pametnih naprav prakticira večina mladostnikov, vse bolj pogojena s fenomeni, ki so tudi medijsko specifični. Obenem gre za komunikacijske spremembe in nastajajoče prakse, ki se pogosto odvijajo v povsem nenapovedanih oblikah (Buckingham idr. 2014, str. 11). Vprašanja družbenih pozicij mladine se zato znotraj medijskih študij nujno konstituirajo v odnosu do specifične družbene pozicioniranosti medijev, doživljanje mladosti pa je tesno prepleteno ravno z doživljanjem medijske kulture.

Pričakovali bi, da se bo spričo epidemične izolacije odvisnost od medijskega okolja in tehnološko posredovanih razmerij še intenzivirala, ne le med odraslimi, temveč tudi med mladostniki. Zaradi izjemno kompleksnega področja raziskovanja v znanstveni literaturi že dalj časa obstaja tihi konsenz glede morebitnih teoretskih naslonitev, ki bolj kot teoretsko jasnost predvideva kontekstualno zavezanost. K. Drotner in S. Livingstone sta že pred več kot desetletjem v kanoničnem učbeniku o medijski kulturi otrok poudarili, da dialog med medijskimi študijami in študijami mladine (Livingstone in Drotner 2008, str. 8) ni teoretsko novit, temveč kontekstualno specifičen. Na podobno izhodišče je nedavno opozorila tudi Lee Humphreyes (2018, str. 17), ko je poudarila, da ravno »zaradi množice kontekstov in rab mobilnih ter družbenih medijev ni novite teorije, ki bi ujela kompleksnost vseh praks, ki tovrstne medije obdajajo«.

Vseobsežnost in pestrost praks, ki so z digitalno tehnologijo neposredno povezane, je tako paradoksalno prednostna prvina in hkrati tudi breme sodobnega prakticiranja mladosti. Telefon v rokah otrok namreč ni zgolj pripomoček starševskega nadzora, temveč je hkrati pomemben okvir za emancipacijo otrok od staršev. Heterogene, včasih celo antagonistične karakteristike tehnologij pa v dobi t. i. globoke mediatizacije ustvarjajo nove vsakdanje scenarije: »ne glede na to, katero področje družbe proučujemo, je njihova formacija na tak ali drugačen način povezana s tehnološko zasnovanimi mediji komuniciranja, ki vsi postajajo digitalni« (Hepp in Hasebrink 2018, str. 17–18). Morda so tudi zato sodobne študije digitalnih kultur v primerjavi z zgodnjimi tehnoutopijami bistveno bolj realistične. Transformacijsko moč digitalnih medijev namreč močno pogojujejo s situacijskimi dejavniki. Podobno tudi globoka mediatizacija ni mišljena kot homogen proces, ki niti ni linearen, temveč je izjemno kompleksen, kontradiktoren in konflikten (Hepp in Hasebrink 2018, str. 18), obseg družbenih sprememb in njihovi vzorci pa se razlikujejo od konteksta do konteksta.

Lindgren (2017) denimo kot možne izide uporabe digitalnih medijev omenja tri potencialne »digitalne scenarije«: po prvem lahko digitalni mediji družbo popolnoma spremenijo, po drugem jo spremenijo le delno, po tretjem pa ne spremenijo ničesar. Realizacija določenega scenarija pa ni odvisna toliko od medijev samih kot od kontekstualnih dejavnikov, ki določajo izbire in prakse. Analitično gledano gre za naslednje tri možne scenarije (prav tam, str. 290–296):

- *Scenarij digitalne imitacije*: Gre za fazo, kjer raba digitalnih medijev preprosto imitira predhodne, preddigitalne prakse. Sem umeščamo elektronsko pošto kot približek poštnega sistema, korporacijski YouTube posnetek kot kopijo spremljanja televizije in z mobilnim telefonom posnete fotografije kot imitacijo analognega fotografiranja. Vse tri prakse, pravi Lindgren (prav tam, str. 291–292), nosijo sicer določeno specifiko oz. novost glede na preddigitalne tehnike, a ostajajo globoko v sebi povsem iste prakse kot njihove predhodnice: pošta je še vedno pošta, fotografija je še vedno fotografija. Posledično so potencialni transformacijski učinki digitalnih imitacij relativno majhni.
- *Scenarij digitalne okrepitve*: Nekaterе druge tehnološke novitete pa ta blažji scenarij krepko presegajo. Sem spadajo denimo popularni procesi samoreprezentacije na družbenih omrežjih, rutinizirana izmenjava ali deljenje fotografij na mobilnih napravah, komentiranje kratkih videoposnetkov na deljenih straneh omrežij ipd. Ne gre več za konvencionalne izide, temveč za digitalne okrepitve določenih predhodnih družbenih praks, ki pa so v digitalnih okoljih predrugačene: predvsem je nova njihova hitrost, ki je večja, večji pa je tudi njihov doseg. Lindgren (2017, str. 293) semkaj uvršča denimo digitalni aktivizem, spletne zmenkarije ipd.
- *Scenarij digitalne transformacije*: V zadnji fazi gre za povsem nepričakovane izide, ki sčasoma pripeljejo do spremenjenih scenarijev (prav tam, str. 295): selfiji, memi, trolanje, soproductija, vse to so novosti, ki predrugačijo tudi prvotne modele družbenega delovanja. Novi niso le po obsegu, dosegu ali stopnji, temveč se predrugači praksa sama, ki dobi povsem nov pomen. Memi, heštegi ali ključniki, vlogi in podobno sorodne »digitalne naracije« (Humphreys 2017) namreč nimajo preddigitalnih predhodnikov. Ravno nasprotno, trdi Lindgren, brez digitalnih zmogljivosti niti ne obstajajo, zato jih gre razumeti kot spremenjene modele predhodnih delovanj in pripadajočih praks.

Aplikacija Lindgrenovega modela sprememb na situacijske okoliščine vsakdana otrok med epidemijo prinaša torej različne možne izide. Medtem ko je digitalna imitacija zaznamovana z relativno konvencionalnimi izidi, kjer se tehnologija le vpne v obstoječe prakse, ne da bi jih kakorkoli predrugačila, primeri digitalne okrepitve že manifestirajo nove izide, ki onstran digitalnega sicer obstajajo, vendar se brez tehnološkega posrednika ne morejo udejanjiti. Šele scenarij digitalne transformacije pa prinaša maksimizacijo možnih sprememb; te sobivajo tudi brez analognih tehnologij, a prinašajo povsem nepričakovane izide in prakse, ki jih pred tem ni možno identificirati.

Metodologija: pilotna raziskava med osnovnošolskimi učenci

V nadaljevanju se s pomočjo rezultatov pilotne raziskave na priložnostnem vzorcu osnovnošolskih otrok sprašujemo, kakšne scenarije šolanja in pouka na daljavo so prakticirali anketirani otroci v zgodnji fazi pandemične izolacije. Tukajšnja obravnava je zožena na ugotovitve pilotne raziskave, ki je temeljila na priložnostnem vzorcu otrok oz. učencev ene od ljubljanskih osnovnih šol.² Z njo smo nameravali ob začetku t. i. karantene »ujeti epidemično vzdušje« in opisati, kako se otroci počutijo v trenutku, ko so soočeni s povsem novo izkušnjo »prisilne izolacije«. Šole, vrtci in univerze v Sloveniji namreč nikoli doslej niso bili zaprti in pouk še nikoli ni potekal v takšnih okoliščinah, kot smo jim bili priča v tem obdobju.³ Ko torej poseganje po tehnologiji ni bilo več izbira, ampak nuja, v kateri imajo prednost tisti, ki so s tehnologijo že opremljeni. Spraševali smo se, kaj v tem specifičnem kontekstu otroci počnejo in kako ocenjujejo okoliščine, ki jih je povzročil predrugačen način preživljanja vsakdana.

Metoda

Namesto terenskega proučevanja z metodo digitalne etnografije z opazovanjem (Kozinets 2015) in kvalitativnimi intervjuji z najstniki smo se raziskave lotili z orodjem, ki ga je dopuščal zunanji kontekst. Izbrali smo metodo oddaljenega oz. posredovanega raziskovanja prek spletnega vprašalnika, pri čemer smo bili zaradi osnovnošolske populacije še posebej pozorni na tri okoliščine: na dolžino vprašanj oz. presojo, ali je vprašalnik predolg; na jezik in strukturo vprašanj, torej na narativno strukturo pogovora, ki naj bo čim bližji »realni« situaciji iz oči v oči; na izvedbeno raven, ki je prilagojena različnim napravam (pametnemu telefonu, računalniku ali tablici).

Vprašalnik je bil vsebinsko razdeljen na več sklopov: v prvem smo skušali ujeti odnos otrok do pouka in šole nasploh, in sicer v času, ko je šola že zaprta, pouk pa poteka oddaljeno od doma, vendar še ni povsem jasno, na kakšen način in koliko časa bo tako. V drugem delu smo zajeli določene deficite spremenjenega vsakdana: onemogočanje gibanja, obiskovanja, nakupovanja, izletov in podobno. V tretjem smo se fokusirali na uporabo digitalnih medijev in izkušnje, ki jih imajo z njimi.⁴ V demografskem smislu nismo zajeli klasičnih kontrolnih spremenljivk, temveč le

² Radikalna sprememba okoliščin, ki jo je prinesla izolacija med epidemijo covid-19, je časovno sovpadala z raziskovalnim obdobjem, v katerem smo načrtovali izvesti terensko raziskavo med osnovnošolskimi otroki in popisati njihovo razumevanje »digitalne družbenosti«. Zaradi fizičnih omejitev, ki so nastale ob prepovedi gibanja in drugih vladnih ukrepov, smo prvotni raziskovalni fokus vsebinsko razširili, obenem pa ga metodološko povsem prilagodili spremenjenim razmeram.

³ Naj poudarimo, da so nas bolj kot psihološko počutje in morebitne stiske otrok zanimali drugi vidiki otroškega vsakdana, povezani s tem, kako se mladi znajdejo s tehnologijo v času, ko jim je to praktično zaukazano.

⁴ Ta vidik smo ločeno naslovili v prispevku na letošnjem sociološkem srečanju »Družbene neenakosti in politika«.

starost in spol otroka.⁵ Vprašalnik je vključeval zaprte in odprte odgovore, slednje predvsem s predpostavko, da bodo s svojimi besedami natančneje opisovali počutje, skrbi in posamezne izkušnje.

Zbiranje podatkov in vzorec

Vzorčni načrt je bil omejen na študijo primera, torej na eno samo osnovno šolo. Prek vsakodnevnega stika z dvema razredničarkama smo načrtno izkoristili dostop do vodstva šole, ki se je na prošnjo za sodelovanje v anketi izjemno hitro in pozitivno odzvalo.⁶ Privolitev za sodelovanje otrok v raziskavi je bila v končni fazi tako povsem odvisna od staršev, ki so prek e-pošte prejeli uradno vabilo za sodelovanje v raziskavi s povezavo na spletni vprašalnik. Anketa je posledično pridobila več klikov, kot je bilo dejansko rešenih vprašalnikov. V končni vzorec smo tako zajeli 76 otrok, do konca rešenih vprašalnikov pa je 48. V vzorec smo zajeli 56 % deklic in 44 % dečkov, starih od 10 do 14 let. Tretjina v vzorec zajetih otrok je stara 10, druga tretjina 11, 16 % jih ima 12 let, 13- in 14-letnikov je dobra četrtina (24 %) v vzorec zajetih otrok. Večinoma so na anketo odgovarjali učenci 5., 6. in 7. razreda.

Rezultati: scenariji šolanja na daljavo in deficiti epidemičnega vsakdana

V nadaljevanju se najprej fokusiramo na kontekst epidemičnega vsakdana, kjer orišemo doživljanje pouka od doma med osnovnošolci, izpostavimo vidnejše razlike glede na spol in t. i. epidemične deficite s perspektive otrok, v zadnjem delu pa se podrobneje posvetimo pripadajočim »scenarijem pouka na daljavo« skozi oceno njihovega (ne)zadovoljstva in na podlagi njihovih predlogov za izboljšavo.⁷ Ugotovitev ne moremo posploševati, temveč jih gre interpretirati skozi prizmo partikularnega vpogleda v zgodnjo fazo vsestranske izolacije. Kljub temu rezultati omogočajo identifikacijo različnih scenarijev tako na ravni percepcije in odnosa otrok do spremenjene izvedbe pouka kot tudi na ravni prilagojenih vzorcev prostega časa in druženja.

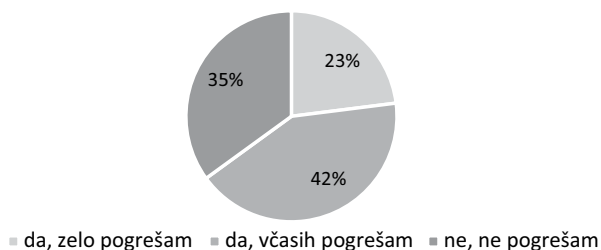
⁵ Naj dodamo, da je šlo za zgodnjo fazo poučevanja na daljavo, v kateri so številni starši ostali doma in se poleg lastnih službenih obveznosti ukvarjali tudi s šolskim delom otrok. Zaradi dvojne obremenjenosti je bilo pomembno, da starši ne dobijo vtisa, da učence kakorkoli nadziramo. Podatki, ki bi nam sicer omogočili poglobljeno razlikovanje med otroki (denimo izobrazba staršev, kraj bivanja, število članov ipd.), zato v vprašalnik niso bili vključeni.

⁶ Gre za spletno anketo z naslovom *Raba omrežij in učenje na daljavo*. Anketiranje je potekalo v orodju 1ka, in sicer od 26. marca 2020. Anketa (od 24. junija) ni več delujoča, zadnji zabeležen vnos je z 29. aprila 2020. Do 1. maja je v anketi sodelovalo 76 otrok, od tega je v celoti ali delno izpolnjenih 48 anket.

⁷ Vprašanje spola sicer ni bil prvotni fokus raziskave, a je podrobnejša analiza podatkov naknadno pokazala, da so prve tedne izolacije fantje doživljali precej drugače kot dekleta.

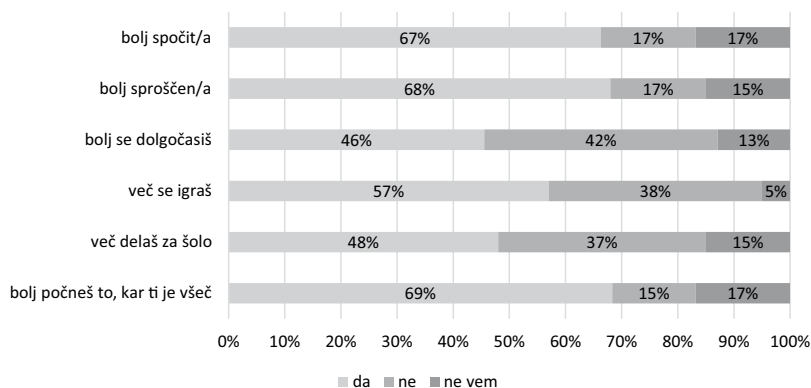
Doživljanje digitalizacije pouka in šolskih obveznosti

Anketirani učenci so v prvih dneh na nastalo situacijo odreagirali precej simptomatično (glej Graf 1): večinoma so zelo pogrešali (klasično) šolo in pouk (77 %), najbolj pa druženje s prijatelji in sošolci (91 %) ter sorodniki (76 %). Velik delež otrok, ki ne kaže pretiranega občutka zadovoljstva ob tem, da so ostali doma in ne morejo v šolo, deluje spodbudno. Še posebej je rezultat zanimiv za tiste, ki v današnjih generacijah vidijo predvsem otroke, ki se ne znajo več družiti, ker ves čas »visijo na zaslونih«. Vendarle pa je pomemben tudi podatek, da slaba četrtina v vzorec zajetih otrok (23 %) »klasične« šole ni pogrešala.

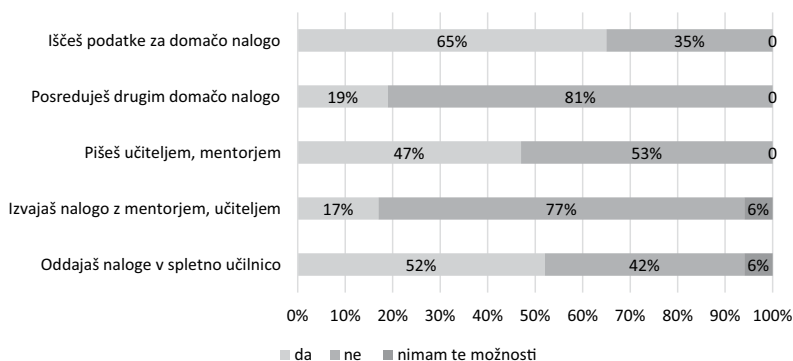
Graf 1: Odnos učencev do običajnega pouka v obdobju šolanja na daljavo ($n = 48$)

V prvih 14 dneh so svoje počutje in situacijske okoliščine opisovali večinoma pozitivno (glej Graf 2). Večina je izjavila, da so bolj spočiti (67 %), bolj sproščeni (68 %), predvsem pa, da pogosteje počnejo to, kar jim je všeč (69 %). Izvedba pouka na daljavo se je pokazala kot ne ravno »boleč« proces, čeprav so mnogi navedli, da delajo za šolo več kot sicer (48 % vprašanih). Zgodnja epidemiološka izolacija otrok ni pretirano obremenila, temveč jim je na ravni osebnega počutja ponudila neke vrste odmor, na ravni aktivnosti pa občutek svobode. Morda bi lahko sklepali, da so se v tem času razbremenili in hkrati osamosvojili od zahtev drugih: več so se lahko igrali (57 %), obenem pa jim je bilo tudi bolj dolgčas (46 %).

Graf 2: Počutje učencev v obdobju šolanja na daljavo ($n = 48$)

Šola na daljavo je že ob začetku predpostavljala dostop učencev do tehnoloških pripomočkov, ki omogočajo sledenje navodilom učiteljev, najsi to poteka prek računalnika, telefona ali drugih naprav.⁸ Prvi tedni izolacije so bili obenem zaznamovani z različnimi rešitvami izvedbe pouka po šolah. Ko smo otroke vprašali o konkretnih nalogah, ki jih izvajajo za šolo (glej Graf 3), jih je večina označila, da s pomočjo tehnologije iščejo podatke (65 %) in oddajajo naloge v spletne učilnice (52 %), v manjši meri pa izvajajo naloge skupaj z učiteljem (17 %) ali posredujejo naloge drugim sošolcem (19 %). Opazen je manjši delež tistih otrok, ki so navedli, da določenih možnosti sploh nimajo (6 % za oddajo nalog v spletno učilnico in 6 % za izvajanje nalog skupaj z mentorjem/učiteljem).

Graf 3: Raba telefona ali računalnika za šolske namene v obdobju šolanja na daljavo ($n = 48$)

Glede na to, da so se šole šele prilagajale na oddaljeno izvedbo, so podatki, gledano v perspektivi »za nazaj«, pričakovani. V prvih dneh »koronske izolacije« so šole reagirale precej »gverilsko« – v uradnih informacijah in napotkih odgovornih institucij (predvsem Nacionalnega inštituta za javno zdravje in ministrstva za izobraževanje, znanost in šport) ni bilo povsem enoznačnih informacij o tem, kako dolgo bo trajalo zaprtje šol ter kako naj se pouk in obveznosti nadaljujejo. Zato so se šole odzivale različno: nekatere so na smernice in usmeritve preprosto počakale, nekatere pa so pouk nemudoma preusmerile na enostavnejši način dela na daljavo, ki je omogočal stik učiteljev/razrednikov s starši prek elektronske pošte, starši pa so o obveznostih nato obveščali otroke.⁹

Podatki pilotne raziskave kažejo, da so otroci od doma opravljali šolske obveznosti praktično brez prekinitve na način, ki je v prvi fazi dovoljeval relativno zgleden občutek »izvedbe pouka«, a je v digitalnem smislu ostal zamejen na precej

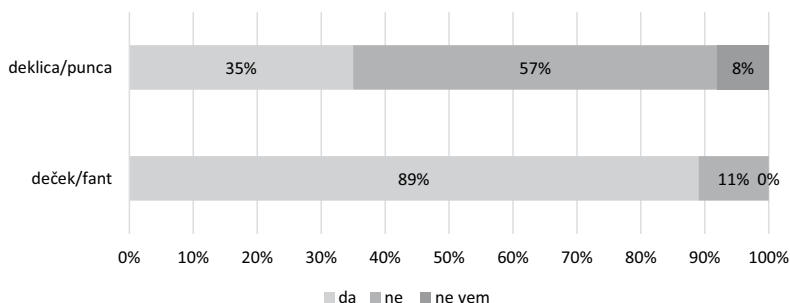
⁸ O dostopu do tehnologije učencev nismo spraševali; spletna anketa je namreč avtomatsko predpostavljala, da otrok do nje lahko dostopa.

⁹ V ponazoritev, kako je to potekalo na analizirani šoli, konkretno za pouk v 7. in 5. razredu: razrednik je prek e-pošte dnevno (običajno popoldan) posredoval staršem na skupno elektronsko listo pripeta navodila za vse predmete, ki so bili na urniku naslednji dan. Priponke so tako vsebovale natančna navodila posameznih učiteljev, odgovornih za predmete. Starši so nato te informacije posredovali otrokom – eni so bili pri tem aktivneje vključeni, drugi manj, odvisno od razpoložljivega časa, kompetenc in tudi samostojnosti za delo na strani otrok. Vprašanje obremenjenosti staršev in njihovi pogledi na potek pouka na daljavo niso predmet tukajšnje analize.

enosmerne načine komunikacije – potekal je v veliki meri neinteraktivno (le 17 % otrok je odgovorilo, da izvajajo nalogo skupaj z mentorjem/učiteljem), čeprav je skoraj polovica otrok (47 %) učiteljem ali mentorjem pisala prek e-pošte. Večji delež otrok (52 %) je delo za šolo izvajal prek oddaje nalog v spletno učilnico, vendar tega ni počelo le 10 % manj otrok, torej 42 %. Digitalne tehnologije so bile predvsem orodje za pridobivanje podatkov in informacij, ki so služile kot podpora za reševanje domačih nalog, kar potrjuje 65 % v vzorec zajetih otrok. Zanimivo, da večina otrok (81 %) tehnologije ni izkoriščala za posredovanje domačih nalog drugim sošolcem.

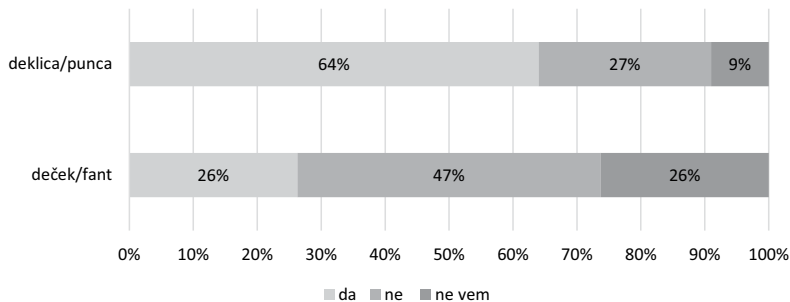
Razlike po spolu: (pre)sproščeni dečki in (pre)obremenjene deklice?

Manj pričakovan vidik študije se nanaša na razlike v doživljanju epidemije glede na spol otrok. Dečki denimo so v večjem delu kot dekleta poudarili, da med karanteno pogostejše počnejo to, kar jim je všeč (glej Graf 6), medtem ko je več deklic navedlo, da za šolo delajo več kot prej (glej Graf 5).¹⁰ Precej očitna razlika se je pokazala pri igranju: tudi to so v večjem delu počeli anketirani dečki kot deklice (glej Graf 4).

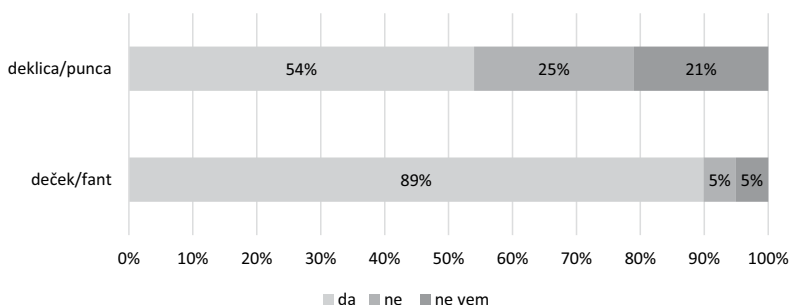
Graf 4: Čas za igro v obdobju šolanja na daljavo glede na spol

Statistično značilne razlike po spolu potrjujejo tudi vrednosti hi-kvadrat statistike: v grafu 4 vrednost hi-hvadrat znaša 13.04, v grafu 5 ima vrednost 5.96, v grafu 6 pa znaša 6.28.

Graf 5: Delo za šolo v obdobju šolanja na daljavo glede na spol

¹⁰Vprašanje v anketi se je glasilo: *Kako se pa sicer počutiš v tem času, ko poteka šolanje na daljavo? Kaj bi rekel/a, ali si, v primerjavi s prej, v tem času: ...*

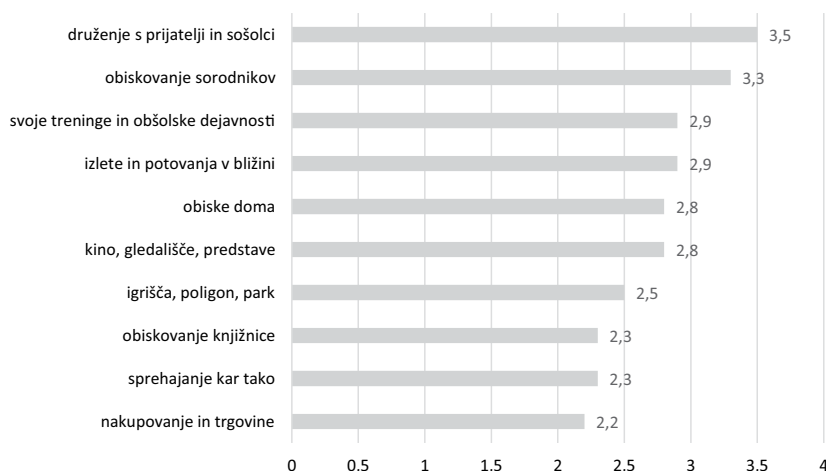
Graf 6: Čas za priljubljene dejavnosti v obdobju šolanja na daljavo glede na spol

Zdi se, kot da bi šola na daljavo dečke bolj sprostila in jim ponudila več svobode pri igri, medtem ko so jo deklice doživljajo ravno obratno – kot bolj obremenilno obdobje, kjer je časa za igro manj. To razhajanje lahko vsaj delno povežemo s tezo, da so dečki »izjemno samozavestni uporabniki tehnologij, ki pa so v kontekstu šolskega izobraževanja pogosto videni kot zgube« (Buckingham 2003, str. 176). Bolj pa je verjetno, da so se dečki preprosto bolj sprostili v kontekstu manjšega institucionalnega nadzora, kot ga predvideva klasičen pouk, in so tekoče šolske obveznosti prelagali, »čas pouka« pa raje namenjali temu, kar jih veseli. Tovrstna avtonomija fantov, ki se med dekleti ni vzpostavila v enaki meri, kaže vsaj posredno tudi na spolno pogojeno diskrepanco v odnosu otrok do šole in pripadajočih obveznosti.

Pandemični deficit: odsotnost druženja in fizična nemobilnost

Nekatere razlike glede na spol so se nadalje pokazale tudi pri preživljanju prostega časa. Otroci so med različnimi kategorijami priložnostnih dejavnosti, ki smo jih ponudili v anketi,¹¹ za vsako posebej ocenili, kako močno jo pogrešajo. Njihove odgovore na ponujene kategorije je možno razporediti v tri ločene skupine »pandemičnih deficitov« (glej Graf 7). Najbolj izrazito so pogrešali stike in druženje s prijatelji in sošolci, torej s svojimi bližnjimi vrstniki, s katerimi so sicer najpogostejše skupaj. Takoj za izključenostjo iz vrstniške kulture je pandemija otrokom odvzela dostop do dejavnosti, ki predpostavljajo fizično mobilnost in gibanje zunaj doma: sem lahko uvrstimo tako druženja s sorodniki in možnost za sprejemanje obiskov doma kot tudi udeležbo na treningih in drugih dejavnostih zunaj doma, kot je recimo obisk gledališča ali kina; podobno visoko so otroci ocenili tudi nezmožnost za izlete in potovanja v bližini. V zadnjo kategorijo »pandemičnih deficitov« sodijo raznolike priložnostne dejavnosti, ki niso niti družinsko spodbujene niti institucionalno vodene in jih otroci do določene mere lahko prakticirajo sami: igranje na igriščih, v parkih, spontano sprehajanje ali nakupovanje in obiskovanje knjižnice.

¹¹Z lestvico od 1 – sploh ne pogrešam do 4 – zelo pogrešam so namreč odgovarjali na anketno vprašanje, ki se je glasilo: *Zdaj, ko si doma, ali morda pogrešaš kaj od naštetega?* Višja je torej vrednost aritmetične sredine, bolj so posamezno dejavnost pogrešali (glej Graf 7).

Graf 7: Pomanjkanje dejavnosti v obdobju šolanja na daljavo ($n = 47$)

Če odgovore analiziramo glede na spol vprašanih, spet identificiramo nekaj pomenljivih razlik: tako fantje kot dekleta so precej pogrešali svoje treninge in obšolske dejavnosti, a bolj izrazito je to veljalo za deklice kot dečke. Deklice so nadalje bolj kot fantje pogrešale nakupovanje, obiske doma in obiskovanje sorodnikov ter »sprehode kar tako«. Zdi se, kot da bi fantje s preživljanjem časa v okoliščinah »domače samoizolacije« imeli manj težav kot deklice, ki si v večji meri želijo stikov in dejavnosti zunaj doma. Da so deklice sicer bolj družabne in fizično mobilne ter da tovrstne odnose raje prakticirajo zunaj doma, na podlagi naših podatkov sicer ne moremo trditi, čeprav se nakazuje določena težnja v to smer interpretacije.

Izkušnje s poukom na daljavo in šolski scenariji otrok

Da bi zapolnili vrzel in prišli do bolj poglobljenega razumevanja pouka od doma, kot ga vidijo sami otroci, smo učence vprašali še o njihovem zadovoljstvu s potekom pouka in o morebitnih predlogih za izboljšave.¹² V analizi smo izjave otrok razdelili v sorodne tematske kategorije in posamične scenarije, ki kažejo, kako se je določen »učni problem« v času pouka na daljavo manifestiral in kakšen predlog ali scenarij »digitalne rešitve« bi se jim zdel smiseln. Odzivi segajo od nezadovoljstva otrok in konkretizacije posamičnih ovir pri pouku na daljavo do navdušenosti nad novo situacijo (glej Preglednico 1).

¹²Vprašanje v anketi se je glasilo: *Kako pa si zadovoljen/a s potekom pouka na daljavo, imaš kakšen svoj predlog, kaj bi lahko dodali, izboljšali?* Vprašanje ni bilo zaprto, temveč je namenoma dopuščalo, da jih otroci zapišejo sami, kot si želijo.

Ocena pouka	Nezadovoljstvo s poukom	Zadovoljstvo s poukom	Odsotnost stikov	Obremenjenost z delom	(Re)Organizacija dela
Izjave otrok	Pouk na daljavo mi ni tako všeč, veliko bolje je v šoli za šolsko klopjo.	Zelo sem zadovoljen s poukom na daljavo.	Moti me samo to, da nimam možnosti odmora s prijatelji, in si kdaj želim direktno razlago.	Da imamo včasih veliko naloge in nimamo časa zase.	Le to, da ne bi imeli tako veliko stvari v enem dnevu.
	Veliko raje hodim k pouku v šolo.	Pouk na daljavo mi je všeč, ampak pogrešam prijatelje.	Vsak teden po dvakrat ali večkrat bi lahko imeli klic z učiteljico in nam bi razložila snov.	Manj naloge prosssssim!!!	Ne da je pouk po urniku, ampak po 3 predmeti na dan, da na en dan predelamo snov za cel teden.
	Ne preveč, raje sem v šoli.	Meni je pouk na daljavo bolj všeč, kot ko sem v šoli.	Da bi se mogoče na discord, zoomu videli kdaj pa kdaj z učiteljico in učenci.	Da nimamo veliko časa zase, da je preveč naloge kdaj do kdaj.	Lahko bi reševali naloge preko spleta, da ne bi imeli toliko nalog, saj bi pridobili več časa za prosti čas.
	Nisem najbolj zadovoljen.	Zelo sem zadovoljen, nimam predlogov.	Lahko bi se enkrat na teden slišali s svojimi razredniki in se z njimi malo pogovorili.	Manj naloge prosim.	
		Da, nimam predlogov.	Lahko bi dodali enkrat na teden videokonferenco.	Preveč nalog dobimo.	
		Nimam.	Lahko bi imeli kdaj šolanje preko videoklica.	Malo manj dela.	
		Nimam veliko predlogov.	Videokonferenca.	Manj dela.	
			Videokonferenca.		
Scenarij	Pouk v šoli	Status quo	Okrepitev	Imitacija	Preobrazba
Vzorec otrok	4 11 %	7 20 %	8 23 %	7 20 %	3 9 %

Preglednica 1: Scenariji pouka na daljavo s perspektive otrok

1. *Scenarij pouka v šoli*: Trije učenci niso imeli nobenih predlogov, štirje pa so izrecno izrazili svoje nezadovoljstvo. Eden od teh je recimo zapisal, da s potekom pouka na daljavo »nisem najbolj zadovoljen«, drugi »ne preveč«, tretji pa »raje hodim k pouku v šolo«. Ena od nezadovoljnih deklic je bila glede omejitev pouka na daljavo bolj konkretna: »Pouk na daljavo mi ni tako všeč. Veliko bolje je v šoli za šolsko klopjo, dodala pa v bistvu ne bi ničesar, saj se je naša učiteljica z nalogami zelo potrudila.« O razlogih za njihovo nezadovoljstvo težko sklepamo, gre pa za manjši delež otrok, ki je dal prednost klasični izvedbi, zato smo to skupino otrok označili kot preferenco za *scenarij pouka v šoli*.

2. *Scenarij status quo*: Na drugi strani je bila nekaterim učencem šola na daljavo precej všeč. Ena od deklic je denimo zapisala: »Zelo sem zadovoljna, nimam predlogov.« Podobno kratek je odgovor fanta, ki zapiše: »Zelo sem zadovoljen s poukom na daljavo.«, malo daljšo razlago pa ponudi naslednja izjava učenke: »Meni je pouk na daljavo bolj všeč, kot ko sem v šoli, ker sem bolj spočita, več časa imam in sem bolj sproščena kot v šoli.« Kot razloge za zadovoljstvo je ta skupina otrok

navajala več stvari, predvsem to, da imajo več časa zase in so bolj spočiti. Vendar so tudi s poukom na daljavo zadovoljni otroci dodali, da močno pogrešajo stike z drugimi, kot kaže naslednji primer: »Pouk na daljavo mi je všeč, ampak pogrešam prijatelje.« To skupino otrok smo uvrstili v *scenarij status quo*, saj se zdi, da so se na izvedbo uspešno prilagodili in boljših predlogov zanjo niti nimajo. Nekaj anketirancev se je odzvalo z zelo konkretnimi opisi omejitev, ki jih povzroča digitalizacija pouka.¹³ Izpostavili so predvsem tri probleme: da imajo preveč obveznosti, da pogrešajo socialne stike in da sam način izvajanja pouka ni učinkovit. Tematsko sorodne predloge smo kategorizirali v tri ločene scenarije in njihove »digitalne izide«: problem preobremenjenosti bi otroci rešili s scenarijem digitalne imitacije, odsotnost neposrednega stika z nadgradnjo praks, organizacijske probleme pa s preobrazbo poteka pouka.

3. *Scenarij okrepitve*: Največ težav so učenci (samo)kritično prepoznali v odsotnosti učitelja, kar so spretno identificirali kot ključen vzrok za neuspešno ali manj učinkovito podajanje snovi, za katerega pa so navedli tudi največ poenotenih rešitev v vzpostavitvi videokonference. Otroci torej niso zahtevali »pouka brez učitelja« niti ne »brezdelja«, ampak so inovativno spojili možnosti tehnologije z dano situacijo, ki onemogoča neposredno druženje. Te rešitve so razvidne iz izjav kot: »Vsak teden po dvakrat ali večkrat bi lahko imeli klic z učiteljico in nam bi razložila snov.« ali »Da bi se mogoče na discord, zoomu videli kdaj pa kdaj z učiteljico in učenci.« in »Lahko bi se enkrat na teden slišali s svojimi razredniki in se z njimi malo pogovorili.«. Učenci namreč to vsakodnevno počnejo s prijatelji, ko fizično niso skupaj in ko ne gre za epidemično obdobje samoizolacije, zato so verjetno težje razumeli, zakaj podobno ne bi počeli v okviru digitaliziranih oblik poučevanja.

4. *Scenarij imitacije*: Naslednja skupina problemov se je skoncentrirala okrog preobremenjenosti z nalogami. Kar nekaj otrok je omenilo težave s preobiljem domačih nalog in pomanjkanjem časa zase. Zanimivo, da so pri tem uporabljali oba termina – prošnje »manj naloge, prosim« kot tudi »malo manj dela« ali pa še bolj konkretno »lahko bi reševali naloge preko spleta, da ne bi imeli toliko nalog, saj bi pridobili veliko več časa za prosti čas«.

5. *Scenarij preobrazbe*: Najbolj inovativno so se otroci odzvali na ravni predlogov za reorganizacijo urnika. Teh predlogov je bilo sicer v primerjavi s prejšnjima kategorijama relativno manj, a vendarle kažejo na precej nekonvencionalne rešitve dane situacije. Učencem se je denimo zdelo nepotrebno, da se pouk izvaja na klasičen način, kot je predvideno na urniku: »Ne da je pouk po urniku, ampak po 3 predmeti na dan, da na en dan predelamo snov za cel teden.« Prav tako se jim zdi smiselno, da se tudi domače obveznosti preselijo na splet, digitalizirajo in se običajna praksa reševanja nalog transformira glede na digitalno okolje.

¹³Kar 17 otrok je namreč dalo svoje predloge, kako bi tedanji potek lahko izboljšali, kar omogoča izpeljavo dodatnih scenarijev digitaliziranega pouka s perspektive otrok.

Sklep

Vpetost šolskih dejavnosti, pogojenih s sodobno tehnologijo, in pogojevanje učenja prek telefonov, računalnikov, tablic in drugih medijev velja brati kot nenaden družbeni eksperiment. Vzpostavljene prakse, občutja in percepcije otrok v času epidemije so namreč do te mere kontekstualno pogojeni, da jih ni mogoče interpretirati kot stalne ali trajne karakteristike digitalnega vsakdana, četudi je izolacijski šolski mrk zajel šolajočo se generacijo, ki številne dejavnosti redno prakticira na fizično razpršen in prek mobilnih naprav posredovan način. Kot kažejo nekateri podatki, so številni osnovnošolci z lastnimi telefoni opremljeni že od prve triade dalje (Safe.si).

Naših rezultatov sicer ne moremo posploševati, saj je študija omejena na priložnostni vzorec udeležencev in izkušnje s spremembo pouka med učenci le na eni osnovni šoli, vendarle pa ponuja določene uvide v zelo specifično situacijo doživljanja epidemije med mladostniki. Mestoma pa so nekatere ugotovitve skladne z obširnejšo študijo, ki jo je v maju in juniju 2020 izvedel Zavod Republike Slovenije za šolstvo.¹⁴ Tudi naša študija namreč kaže, da se je analizirana peščica otrok na prve tedne pouka na daljavo relativno dobro odzvala, hkrati pa je znala detektirati tudi nekatere pomanjkljivosti in ponuditi predloge rešitev. Gotovo je relevanten podatek, da so učenci že takoj ob začetku zaprtja šol kot ključno omejitev zaznali odsotnost fizičnih stikov vseh vrst – tako s sošolci in prijatelji ter sorodniki kot tudi z učitelji in mentorji. Bojazen, da bi si sodobne generacije osnovnošolcev želele pouka od doma brez učiteljev, šole in učilnic, se zdi praktično odveč – nasprotno, presenetljivo zrelo je proučevani vzorec otrok ocenil, da je za primerno ali učinkovito razlago snovi vloga neposrednega stika z učiteljem še kako pomembna. Druga pomembna ugotovitev zadeva detekcijo obremenjenosti med poukom na daljavo, za katero se zdi, da je bolj prizadela dekleta kot fante. Te spolne distinkcije gotovo kažejo na potrebo po bolj poglobljenih analizah različnega doživljanja ne le pouka na daljavo, ampak tudi pouka sicer. Nadalje pa raznoliki digitalni scenariji šolskega vsakdana utrjujejo že prepoznano heterogenost praks znotraj generacije t. i. »digitalnih domorodcev«. Večobraznost tehnologije je za mlade že naturalizirana, otroci pa se kažejo kot gibljivi uporabniki, ki si skladno z zunanjimi konteksti iste tehnološke pripomočke znajo tudi hitro prilagoditi. Toda tudi v tako specifičnih izrednih situacijah, kot je nedavna epidemična kriza, se otroci notranje diferencirajo. V tej luči je indikativna ocena nekaterih otrok, da poučevanje na daljavo prinese večjo obremenitev kot klasičen pouk, kar gotovo terja bolj poglobljeno obravnavo.

Medtem ko so bile zgodnje študije interaktivnega komuniciranja še nekako zadržane glede morebitnih družbenih sprememb, pa se zdi, da so vprašanja medijskih učinkov ravno z vdorom novih medijev v različne družbene domene vse bolj relevantna: ne gre namreč le za pluralnost sodobnih medijskih kanalov in vmesnikov, temveč za njihovo medsebojno povezljivo naravo in večdimenzionalni red, ki iz tega nastaja in spremlja naše celotno medijsko okolje (Hepp in Hasebrink 2018,

¹⁴Ta je med drugim postavila v ospredje, da je bil po oceni učencev pouk na daljavo zahtevnejši, a bolj zanimiv in ustvarjalen kot pouk v razredu in da so pogrešali predvsem stike s sošolci ter tudi z učitelji (več o tem lahko preberemo na spletni strani <https://www.zrss.si/objava/izobrazevanje-na-daljavo-v-casu-epidemije-covid-19-v-sloveniji>).

str. 16). Posledično to pomeni, kot bi rekel Schulz, da vseobsežno širjenje različnih medijev in z njimi povezane spremembe obravnavamo v različnih domenah družbe (Schulz 2014, str. 58–62). Tudi polje vzgoje in izobraževanja postaja tehnološko vse bolj neodvisno, ne zgolj v smislu, da se tehnologije vpenjajo v učne procese znotraj šol, temveč v smislu samih generacij, ki so tehnološko spretni, večje ter na te tehnologije tudi intimno in socialno navezane. Buckingham to pomembno distinkcijo vloge tehnologij opisuje kot razliko med dvema modeloma »poučevanja« o tehnologiji, in sicer ločuje med edukacijo o medijih in učenjem skozi medije ali z mediji (Buckingham 2003, str. 4). Epidemični kontekst je sicer predpostavljal potek drugega modela, vendar ostaja neraziskano, koliko so se pri tem upoštevale distinkcije z raznolikimi izkušnjami otrok iz prvega modela.

In končno, neodgovorjeno ostaja vprašanje, kateri dejavniki znotraj generacije osnovnošolskih otrok sploh spodbujajo tu zaznane heterogene odzive, ki dovoljujejo tudi detekcijo nekaterih nujnih sprememb obstoječega pouka. Še posebej bi bilo pomembno spoznati, katere skupine otrok so v tem pogledu deprivilegirane in že v izhodišču odrinjene od povprečja. Pri tem pa nikakor ne gre pozabiti na opozorila študij že izpred 20 let, ki se zdijo v času reševanja epidemičnih težav »z novimi modeli poučevanja na daljavo« spet še kako aktualna: »V kapitalizmu je naraščajoča penetracija novih tehnologij v vse sfere družbenega življenja – ne zgolj v izobraževanje – primarno spodbujena z nenehnim iskanjem novih trgov. [...] Tourstne spremembe lahko namesto v brezšolsko utopijo omrežene družbe vodijo v privatizirano izobraževalno distopijo – v obliko izobraževalne potrošnje, ki ji vladajo tržne sile in za katero sta značilni tako naraščajoča stopnja tekmovalnosti kot tudi neenakosti.« (Buckingham 2003, str. 203)

Na slednje bi morali biti še posebej pozorni tudi ob nadaljnjih razmislekih pri uvajanju pouka na daljavo.

Literatura in viri

- Buckingham, D. (2003). *Media education: Literacy, learning and contemporary culture*. Cambridge: Polity Press.
- Buckingham, D., Bragg, S. in Kehily, M. J. (2014). *Youth cultures in the age of global media*. Hampshire: Palgrave MacMillan.
- Heep, A. in Hasebrink, U. (2018). Researching transforming communications in times of deep mediatization: A figurational approach. V: A. Hepp, A. Breiter in U. Hasebrink (ur.). *Communicative figurations, transforming communications-studies in cross media research*. Hampshire: Palgrave MacMillan, str. 15–48.
- Humphreyes, L. (2017). *The qualified self: Social media and the accounting of everyday life*. Cambridge: The MIT Press.
- Kozinets, V. R. (2015). *Netnography*. Dostopno na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9781118767771.wbiedcs067> (pridobljeno 10. 11. 2020).
- Lindgren, S. (2017). *Digital media and society*. London: Sage.
- Livingstone, S. in Drotner, K. (2008). Editors' introduction. V: K. Drotner in S. Livingstone (ur.). *The international handbook of children, media and culture*. London: Sage, str. 1–16.

- Morley D., Silverstone, R. in Hirsh, E. (1992). Information and communication technologies and moral economy of the households. V: E. Hirsh in R. Silverstone (ur.). *Consuming technologies: Media and information in domestic spaces*. London: Routledge, str. 15–31.
- Radway, J. (1988). Reception study: Ethnography and the problems of dispersed audiences and nomadic subjects. *Cultural Studies*, 2, št. 3, str. 359–376.
- Rupnik Vec T., Slivar, B., Zupanc Grom R., Preskar, S., Mithans, M., Kregar, S., Ivanuš Grmek, M., Bevc, V., Holcar Brunauer, A., Musek Lešnik, K. (2020). *Izobraževanje na daljavo v času epidemije Covid-19*. Zavod za šolstvo Republike Slovenije. Dostopno na: <https://www.zrss.si/objava/izobrazevanje-na-daljavo-v-casu-epidemije-covid-19-v-sloveniji> (pridobljeno 27. 9. 2020).
- Safe.si – Točka osveščanja o varni rabi interneta in mobilnih naprav za otroke, najstnike, starše in učitelje. Dostopno na: <https://safe.si/> (pridobljeno 4. 8. 2020).
- Schulz, W. (2014). Mediatization and new media. V: F. Esser in J. Strömbäck (ur.). *Mediatization of politics*. London: Palgrave Macmillan, str. 57–73.
- Ule, M. (2009). *Spregljedana razmerja: o družbenih vidikih sodobne medicine*. Maribor: Aristej.

Tanja OBLAK ČRNIČ (University of Ljubljana, Faculty of Social Sciences, Slovenia)

SCENARIOS OF SCHOOL EVERYDAY LIFE DURING THE EPIDEMIC FROM THE PERSPECTIVE OF CHILDREN

Abstract: During the recent epidemic with Covid-19, the school intensively and unexpectedly moved into the sphere of home, which consequently merged with the sphere of education and work. In the article, we ask what relationships in the daily lives of children were brought about by circumstances conditioned by the epidemic reality, and what scenarios of school everyday life were established among children. With the help of online pilot research on an arbitrary sample of primary school children (4th to 7th grade), we try to show the experience with digitalization of learning, identify responses and possible differences between children. As this is a pilot inquiry during the early phase of the epidemic, the discussion is only suitable as an exploration of children's personal views of digital school everyday life. The existing study shows, among other things, that the surveyed children responded relatively positively to distance learning, while detecting similar shortcomings and solutions. The key limitation of an isolated everyday life was perceived both in the absence of social contacts, and the ban on mobility outside the home. The experience of distance learning within a homogeneous group of children showed five separate scenarios – from general dissatisfaction and concrete limitations with distance learning to approval of new situations -, with the greater burden of school obligations partly affecting girls more than boys, who also expressed greater autonomy in the ways of practicing leisure time.

Keywords: digitalization of learning, everyday life, distance learning, digital technologies, primary school children, epidemic Covid-19

E-mail for correspondence: tanja.oblak@fdv.uni-lj.si